

СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

**М.І. Долішній. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть
Нові пріоритети. — Київ: Наук. думка, 2006. — 511 с.**

Регіональна політика своїми історичними витоками сягає стародавніх суспільств, але вона ніколи не була такою актуальною, як на помежві ХХ–ХХІ століть. Адже людство переходить до якісно нового етапу розвитку цивілізації, що характеризується підвищенням ролі знання, інтенсифікацією інформаційних і мобілізаційних процесів. Визначити місце і роль регіонів у цих процесах, стратегію регіональної політики надзвичайно важливо, особливо для України, обтяженої колоніально-імперською спадщиною минулого. У цьому контексті цінним є монографічне дослідження академіка НАН України М.І. Долішнього. На основі всебічного аналізу регіональної проблематики «автор виокремлює нові стратегічні орієнтири для вибору регіональних пріоритетів України, пропонує нестандартні підходи до вирішення питань подальшого розвитку економічного потенціалу нашої країни»¹.

Рецензована монографія структурована з 3-х частин і 13-ти розділів, у яких з логічною послідовністю, на основі великого обсягу аналітичного матеріалу обґрунтовуються нові пріоритети у здійсненні регіональної політики на сучасному етапі. Автор стверджує, що у

¹ Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть. Нові пріоритети. — К.: Наук. думка, 2006. — С. 2.

ХХІ ст. «наріжними детермінантами процесу формування стратегії розвитку кожної країни, поряд із проблемами міждержавної інтеграції та глобалізації, стануть також питання регіоналізації»².

Аргументом на користь цієї тези є поява численних досліджень з регіоналістики у багатьох країнах. Ними щедро скористався автор монографії, однак написана вона згідно з концепціями Львівської наукової школи з регіоналістики. Це аж ніяк не применшує наукової цінності дослідження, а навпаки, надає йому своєрідного колориту і привабливості.

Перша частина книги присвячена теоретико-методологічним засадам регіональної політики. З'ясовуються зміст і завдання такої політики, історичний досвід і підходи до її формування, методи здійснення. Якщо говорити про регіональну соціально-економічну політику в нашій країні, то її фундаментальними засадами, на думку автора монографії, є «соборність і територіальна недоторканість України... Територіальна цілісність країни, ефективне функціонування соціально-економічного комплексу кожного регіону в тісній взаємодії з іншими регіонами — альфа і омега регіональної соціально-економічної політики української держави»³.

² Там само — С. 5.

³ Там само. — С. 14–15.

З таким твердженням не можна не погодитися, оскільки воно спрямоване проти всіх збурювачів неспокою в Україні, проявів відцентрових сил, що спекулюють на соціальній неоднорідності регіонів, успадкованій від багатоголікового колоніального поневолення. Про це завжди потрібно пам'ятати і не переносити механічно зарубіжний досвід регіональної політики на українську дійсність з її особливою національною специфікою. Це з належною повнотою розкрито у монографії, де, зокрема, відзначено вплив глобалізації на регіоналізацію економіки України. «Ми виходимо з того, — твердить М.І. Долішній, — що в умовах глобалізації національні економіки не можуть бути знехтувані, бо вони є найпридатнішою формою виживання націй і людства в цілому»⁴.

Розвиток регіонів великою мірою детермінується завданнями національної економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної та іншої безпеки. З цих позицій автор трактує ефективність регіональної політики, що має принципове значення у контексті розвитку теорії і практики регіоналістики. На думку дослідника, формуючи регіональну політику, слід виходити з принципів системності, єдності економічного і соціального ефектів, відповідності світовим пріоритетам розвитку, наступності у часі. Кожен із названих принципів достатньо обґрунтований, а разом вони є науковим підґрунтям для моделювання економічного розвитку регіонів. За авторською концепцією, «основним інструментом практичної реалізації регіональної політики мають стати державні та регіональні цільові програми»⁵.

У другій частині монографії проаналізовано стан національної економіки нашої держави у розрізі формування регіональної політики. Розкривається роль інвестицій та інновацій, людського чинника, екологічних факторів у забезпеченні сталого розвитку України

⁴ Цит. праця. — С. 27.

⁵ Там само. — С. 137.

та її регіонів. Розглядаються такі показники, як зайнятість і ринок праці для оцінки території та формування регіональної політики. Автор вважає за необхідне враховувати при цьому такі підходи: структурно-функціональний, планово-регулятивний, комплексного розвитку регіонів, конкурентоспроможності, сталого розвитку, соціально зорієнтований, активізаційно-нівелізаційний, рубіжно-комунікативний, екогомологічний, змішано-інтегральний.

Аналізу чинників регіонального розвитку присвячені окремі розділи монографії, що дало змогу повніше розкрити їхній зміст і функціональне значення. У цьому контексті заслуговує на увагу передусім екологічний чинник розвитку економіки України та її регіонів. У книзі справедливо зазначено, що вироблення стратегії економічно сталого розвитку є надзвичайно актуальним саме для України, де у період планово-директивного господарювання утворилися зони екологічного лиха. Ця проблема, на думку М.І. Долішнього, потребує фундаментальних досліджень усіх аспектів, зокрема економічного експансіонізму та його наслідків. Автор пропонує широку програму заходів, спрямованих на забезпечення гармонійного розвитку економіки і довкілля у регіонах України.

Розв'язанню екологічних проблем має слугувати й інвестиційно-інноваційна політика, одним із завдань якої є зменшення ресурсо- і матеріаломісткості виробництва. Крім того, підкреслює дослідник, інноваційному розвитку у ХХІ ст. немає альтернативи.

Роль людського потенціалу в соціально-економічному поступі країни доволі повно розкривалася у дослідженнях українських учених, зокрема представників Львівської наукової школи, ще за часів планово-директивного господарювання. Пізніше трактування поняття людського потенціалу збагачувалося новими компонентами. М.І. Долішній, використавши попередні колективні напрацювання, поглибив і розвинув концепцію людського потенціалу. Не можна не погодитися з думкою вченого про те, що «сучасному етапу

цивілізаційного розвитку найбільше відповідає гуманістичне за своєю суттю поняття людського потенціалу»⁶.

Дослідник підводить читача книги до думки, сформульованої ще античними мислителями: людина є мірилом усього. Отже, яка людина — така й економіка в усіх її вимірах. Тому розвиток регіонів, як і країни в цілому, залежить від людського фактора, інтелектуального потенціалу нації, її активності. Це фундаментальна засада, яку не можна підмінити потенціалом території. Адже, як свідчить міжнародний досвід, людські спільноти і в країнах, обділених природними ресурсами, досягають визначних успіхів у соціально-економічній сфері — за належного використання потенціалу науки й освіти, вольового імперативу. Воля народу — добробут нації. Такий девіз сучасності, стверджує М.І. Долішній.

Особливий інтерес становить аналіз регіональної соціальної політики, оцінка соціальних реформ у регіональному вимірі, в контексті національних детермінант і цілей розвитку XXI століття, схвалених ООН. На регіональному рівні необхідно забезпечити добробут людей відповідно до середніх стандартів. Однак, щоб цього досягти, недостатньо мати досконалі державні програми, потрібна висока активність регіональної влади і широких верств населення, які мають її контролювати. Отже, слід посилити роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні зайнятості та соціального захисту населення. Це справедлива і конструктивна вимога.

У розв'язанні регіональних проблем посилюється і значення сільського господарства. Аналізу розвитку аграрної економіки з урахуванням регіональних особливостей у монографії присвячена окрема глава. Учений підсумовує: «Трансформація аграрного сектору економіки вимагає належного інноваційного оснащення»⁷. Про це, до речі, часто забувають економісти-аграрники, які більше інтерпрету-

ють колгоспне минуле замість того, щоб моделювати майбутнє українського села і розвиток сільського господарства на інноваційних засадах. Для модернізації аграрного сектору в Україні є значні резерви, але їх потрібно раціонально використати. Один із таких резервів — транскордонне співробітництво, шляхи вдосконалення якого всебічно проаналізовано в рецензованій монографії.

Третя частина книги найменша за обсягом, однак вона винятково важлива, бо висвітлює нові підходи до формування регіональної політики в Україні. На думку М.І. Долішнього, вона має ґрунтуватися на вдосконаленні теоретичної бази і політико-адміністративного устрою країни у контексті адмінреформи, науковому визначенні територіальних суспільних систем, впровадженні нового соціально-економічного районування. Нарешті, регіональній політиці необхідна надійна інституціональна підтримка. Не можна не погодитися з думкою автора монографії, що дуже важливо якнайшвидше звільнити людей від засилля застарілих інститутів.

Ця вимога вписується у сучасну теорію інституціоналізму. Її застосування в Україні має особливе значення вже хоча б тому, що «вона успадкувала регіональні утворення та структури від системи колоніально-імперського володарювання, яка була спрямована на забезпечення суто імперських інтересів, що вочевидь вело до придушення будь-якого національного чи регіонального волевиявлення»⁸.

Саме мобілізація національного волевиявлення — головний стрижень у проведенні ефективної регіональної політики у XXI столітті. Наукове обґрунтування цього положення є чи не найбільшою цінністю рецензованої монографії, в якій уперше так всебічно і глибоко розкрито нові пріоритети у здійсненні сучасної регіональної політики.

С. ПИРОЖКОВ,
академік НАН України (Київ),
С. ЗЛУПКО,
доктор економічних наук (Львів)

⁶ Цит. праця. — С. 259.

⁷ Там само. — С. 403.

⁸ Там само. — С. 509.